

**ПІВНІЧНОБУКОВИНСЬКІ ВЕСНЯНКИ І ГАЇВКИ
У РОЗВІДКАХ КОРНИЛА ЛАСТИВКИ****Василь КОСТИК**Чернівецький національний університет
Імені Ю. Федьковича, Чернівці (Україна)
kostyk_vv@ukr.net**NORTHERN BUKOVYNA SPRING SONGS AND HAIVKAS
IN KORYNYLO LASTIVKA'S RESEARCH****Vasyl KOSTYK**Yu. Fedkovych Chernivtsi National University
Chernivtsi (Ukraine)
ORCID ID: 0000-0003-3177-1919; Researcher ID: E-22.69-2016

Костик В. Севернубуквинские весенние песни (веснянки и гаивки) в исследованиях Корнелия Ластивки. Цель исследования. Статья посвящена особенностям бытования и функционирования весенних песен (веснянок и гаивок) Буковины во всеукраинском контексте исследования жанров весеннего календарно-обрядного цикла. **Методы исследования.** В статье в процессе обработки теоритической базы и разработки квалификационных систем жанров и мотивов было применено историко-типологический метод. Динамику бытования календарно-обрядных песен прослежено с помощью функционального метода. Объективно оценить качественные и количественные показатели жанрового разнообразия весеннего календарно-обрядного фольклора Буковины, проследить его динамические процессы помогло применение статистического метода. Эстетический метод раскрывает искусствоведческий уровень анализированных песен. Структурно-семантический и метод реконструкции помогают понять и в некоторой степени воспроизвести первобытное значение и цель архаических обрядодействий и приуроченных им народнопоэтических произведений. **Научная новизна.** Предлагаемое исследование является первой попыткой решения актуальных вопросов динамики бытования, региональной специфики жанровой структуры, системы мотивов и поэтики весеннего календарно-обрядного фольклора Буковины. В статье указывается на то, что К. Ластивка фактически был первым исследователем веснянок и гаивок Буковины (в отличие от П. Руснака, который стал первым компетентным записывателем этих жанров и в 1910 году опубликовал в Коломые фольклорный сборник «Едет, едет Зельман, или Гаилки, буковинско-русский обиход на Воскресение Христово» с небольшим предисловием). А также представлено своеобразную собственную жанровую классификацию К. Ластивки зафиксированных в исследуемом ареале (в селах Горошивица и Чуньков Заставновского района Черновицкой области) песен весеннего календарно-обрядного фольклора, проанализировано их качественные и количественные показатели в рамках одного цикла. Раскрыто семантику и осуществлено попытку исторической реконструкции архаических реликтовых явлений весенней календарной обрядности и календарно-обрядной поэзии Буковины в фиксациях и толковании К. Ластивки. Дополнительным иллюстративным материалом статьи послужили современные веснянки и гаивки Буковины, которые собрал автор этого труда и, в некоторой степени, впервые ввел в научный обиход. Ключевая концепция труда – конструктивный анализ фольклорных явлений от отдельных произведений до теоритических обобщений. В статье впервые проанализировано интересные сюжеты и варианты произведений, зафиксированных в буковинском регионе (общее число которых более 400 текстов). **Выводы.** На основе материалов, которые собрал и прокомментировал К. Ластивка, а также текстов, которые записал на протяжении последних двух-трех десятилетий и проанализировал автор этих строк констатируется, что предлагаемое исследование есть первым в украинской фольклористике целостным исследованием весенне-обрядного фольклора Буковины, в котором сделано акцент на раскрытии двух аспектов – региональной специфики и изменений, которые произошли в бытовании и функционировании календарной песенности за последние годы.

Ключевые слова: веснянка, гаивка, календарно-обрядный фольклор, Буковина, сюжет, мотив, Корнелий Ластивка, региональная специфика, динамика.

Вступ. Першим річним святом в українців вважалася весна. Оновлення довкілля захоплювало людей, і вони виражали радість танцями, піснями, бажаючи передати свій настрій природі. На вигонах гуртами збиралася молодь, співала, танцювала, жартувала.

Залежно від основних обрядових дійств учені виділяють кілька жанрів весняної народної словесності, передусім – веснянки та гаївки. Окремі дослідники не розмежовуючи, розглядають їх як єдиний жанр пісень, що супроводжував весняне дійство. Однак вони мають певну різницю як у часі виконання, так і в приуроченні.

Термін «веснянка» використовується як загальне означення всіх жанрових різновидів пісень цього періоду. Ці твори, як правило, спеціально не приурочувалися до певного дійства, бо прив'язка втратилася. Вони вико-

нувалися, починаючи з 1 або 9 березня, упродовж усіх свят весняного циклу аж до Трійці (Зелених свят) на могилах, «клинцях» (пагорбах), роздоріжжях.

Гаївки є різновидом веснянок. Вони супроводжували весняні ігрища та святкування, що відбувалися в галях, лісах чи поблизу водоймищ. З часом місце виконання і веснянок, і гаївок змінилося.

В. Гнатюк підкреслював: «Значу, одначе, відразу, що не кожду веснянку можна зачислити до гаївок, хоч кожда гаївка є веснянкою. Термін «веснянка» обіймає ширший цикл пісень, «гаївка» вужчий. Веснянку співають в російській Україні цілу весну, гаївку в нас – як уже зазначено – лише на Великдень. Інший цикл веснянок у нас не знаний, а як і заховалися ще деякі пісні іншого циклу, то втрапили обрядовий характер і прив'я-

зання до часу»¹.

Учений не вдавався до з'ясування етимології терміну «гаївка», але схилився до думки, що він походить від слова «гай», і вживав визначення «гаївка» тому, що це була найпопулярніша назва цього жанру пісень в Галичині. До речі, в Галичині термін «гаївка» («гагілка») в загальноукраїнський розряд обрядового календаря ввели члени «Руської трійці»².

Ф. Колесса вважав, що відмінність гаївок полягає насамперед у тому, що вони виконувалися тільки в час Великодніх свят. На його думку, веснянки «обіймають, крім гаївкових ігор, ще й цілий цикл весняних пісень, які співають вже від Благовіщення цілу весну. В деяких сторонах (Поділля, Холмщина, Підляшшя) вживають паралельно обох назв, або називають цілу групу гаївок чи веснянок від окремих ігор»³.

Дослідник українських календарно-обрядових пісень О. Дей у статті «Звичаєво-обрядова поезія трудового року» писав про твори весняного циклу, що «це – звичаєво-обрядові пісні та ігри», які «на Наддніпрянщині, Поділлі і Волині мають назву веснянки. А в Галичині – гаївки чи гагілки»⁴.

У на загал детально підготовленому до друку виданні «Буковинські народні пісні»⁵ його упорядник Леопольд Ященко писав: «В багатьох підгірських та рівнинних місцевостях співають веснянок, які тут частіше називають гаївками та гагілками»⁶. Однак з цією думкою можна погодитися тільки стосовно першої її частини, друга – потребує уточнень. Проведені наші власні польові дослідження й аналіз джерел дають підстави зробити висновок про те, що в наш час для означення весняних пісень, які виконуються у західній та північно-західній частині Чернівецької області використовується термін «гаївка» (у селах Путильського, Вижницького, Заставнівського, Кіцманського районів, які межують з Галичиною – Косівським, Снятинським, Городенківським районами Івано-Франківської та Заліщицьким – Тернопільської області). А в центральній та південно-східній частині Буковини вживається термін «веснянка» або «великодні співанка» (в обстежених селах Подвірне, Слобода – Новоселицького, Аришівка, Грозинці – Хотинського, Михалкове, Олексіївка, Білоусівка, Селище – Сокирянського, Іванівці, Лівинці – Кельменецького районів).

Безпосередні носії й виконавці цього пісенного жанру термін «гаївка» у побуті вживають мало. Тут зустрічаються свої локальні терміни. Наприклад, у селах

Заставнівського району – Веренчанці, Кадубівцях, Яблунівці побутує назва «перепелоньки», у Брідку гаївкові пісні називають «воротальчиками», «вородаями», «уродаями», в Репужинцях, Кострижівці, Звенячці – «подоляночки».

Буковинський фольклорист Корнило Ластівка із 10-их років ХХ століття почав фіксувати тексти весняних пісень краю. Більше того, чи не першим написав кілька народознавчих розвідок з цієї теми. У статті «Північнобуковинські гаївки» він зазначив: «Загальної назви для них тут майже нема. Подекуди звуть їх «гаївками», ба навіть «веснівками». Найчастіше звуть їх «дощечкою» з загальноновживаної гри. В С. Горошівцях існує для них назва «долина». «Йти на долину» означає те саме, що співати великодніми святками гаївки. В інших околицях вживають назов «грати Зельмана», «жучка», «воротарчика», «огірочків» і т. п. Деколи описують «криве колесо»⁷.

Отже, зрозуміло, що всі ці місцеві найменування походять від назв пісенних творів, особливо поширених у тій чи іншій місцевості.

Творча і культурологічна (в тому числі й народознавча) спадщина К. Ластівки, на теперішній час, досліджена дуже мало. Звідси й актуальність досліджуваної теми.

Історіографічний огляд. Ім'я буковинського письменника, етнографа і фольклориста, священика Корнила Ластівки до нашого часу маловідоме науковцям та широкому колу громадськості. Його поверненню посприяв випускник Чернівецького університету, професор Ф. Погребенник. У 1995 році в III тому УЛЕ за його прізвиськом з'явилася стаття «Ластівка Корнило»⁸, а трохи згодом у «Літературній Україні» надруковано допис «Корнило Ластівка – письменник з-над Черемоша і Дунаю»⁹ його ж авторства. В Україні від 1940 року і аж до кінця 1980-их письменника ніхто не згадував.

Дослідженню творчості письменника і популяризації його імені посприяв і професор Б. Мельничук¹⁰, який у першій частині хрестоматії-посібника «Письменники Буковини» вмістив ґрунтовну статтю про Корнила Ластівку та подав добірку його художніх текстів, що містить шість поетичних та два прозові твори¹¹.

Упродовж 2008 – 2018 років В. Костик і Л. Костик розшукали, упорядкували й надрукували в Чернівцях три книжки К. Ластівки. Дві – з народознавчої спадщини («Рахманський Великдень» і «Староукраїнський пантеон князя Володимира»)¹², і одну – з письменницької

¹ Gnatjuk V. M. Gajivki. Vybrani stat'ji pro narodnu tvorčist [Hayivka Selected articles about folk art], Kyiv, Naukova dumka, 1966, P. 139 [In Ukrainian].

² Kyrchiv R. F. Etnografichno-folklorystychna dijalnist «Ruskoi trijci» [Ethnographic and folklore activity of the "Russian Trinity"], Kyiv, Naukova dumka, 1990, P. 186 [In Ukrainian].

³ Kolessa F. Ukrajin'ska usna slovesnist [Ukrainian verbal literature], Lviv, NTCH, 1938, P. 50 [In Ukrainian].

⁴ Dej O. I. Zvyčajjevo-obryadova poezija trudovogo roku [The custom-ritual poem of the labor year], Kyiv, 1963, P. 15 [In Ukrainian].

⁵ Jashchenko L. I., ed. Bukovyn'ski narodni pisni [Bukovyn'sky folk songs], Kyiv, 1963. [In Ukrainian].

⁶ Ibidem, P. 15.

⁷ Lastivka K. "Pivnichnobukovyn'ski gajivky" [North Bukovyn'sky hayivka], *Nasha kultura [Our culture]*, 1936, №7, P. 505–510; 1937, №12, P. 494–498 [In Ukrainian].

⁸ Pogrebennyk F. P. Lastivka Kornilo [Swallow Kornel], Kyiv, ULE, Vol. 3, 1995, P. 134 [In Ukrainian].

⁹ Pogrebennyk F. P. "Kornilo Lastivka – pismennyk z-nad Cheremoshy i Dunaju" [Kornilo Swallow - a writer from Cheremosh and the Danube], *Literaturna Ukrajinna Literary Ukraine*, 1999, 24 chervnja [In Ukrainian].

¹⁰ Melnychuk Bogdan. "Lystok povertajet'ja do dereva: Pro zabutogo pismennyka z Gorochivtsiv Kornyla Lastivku" [The leaf goes back to the tree: About the forgotten writer from Gorochivtsiv Kornel Swallow], *Bukovyna [Bukovina]*, 2000, 23 ljutogo [In Ukrainian].

¹¹ Melnychuk Bogdan. Kornilo Lastivka [Cornelius Swallow], In. Pismennyky Bukovyny drugoji polovyny XIX – perchoji polovyny XX st., Ch. 1, Chernivtsi, Prut, 2001, P. 653–674 [In Ukrainian].

¹² Lastivka Kornilo. Rahmanskyji Velykden [Rahmani Easter], Chernivtsi, Zelena Bukovyna, 2008, 196 p. [In Ukrainian]. Lastivka Kornilo. Staroukrainskyji panteon kniazia Volodymyra [Staro-Ukrainian pantheon of Prince Volodymyr], Chernivtsi, Zelena Bukovyna, 2010, 76 p. [In Ukrainian].

(«Відірвані листки»)¹³.

Виклад основного матеріалу. Письменник і фольклорист із села Горошівці Заставнівського району Корнило Ластівка виступив активним записувачем і дослідником календарно-обрядового фольклору Буковини. Він зафіксував у Північній Буковині три десятки веснянок, про що свідчить його праця «Північно-буковинські гаївки», вміщена в часописі «Наша культура», який редагував Іван Огієнко. У статті друкувалися тексти і варіанти «Воротарчика», «Жучка», «Огірочків», «Маку», «Зельмана» та інші, які він записав у Горошівцях, і варіанти із села Чунькова, що їх зібрав священик Іван Джулинський і надіслав Корнилові Ластівці¹⁴. В газеті «Українське слово» (Париж 1962-1972) К. Ластівка опублікував окремі розвідки про побутування варіантів веснянок «Кривий танець», «Весна красна», «Жучок», «Вербовая дощечка», «Горобчику шпатку-шпатку»¹⁵, «Огірочки», «Воротар», «Зельман», «Блоданчик», «Чорнушко-душко», «Ой зацвіли фіяльонки, зацвіли», записаних у досліджуваному краї¹⁶.

Окремі тексти або їх варіанти К. Ластівці вдалося записати повністю, тому вони й прокоментовані краще, іноді сюжет представлений куплетом-двома (виконавці наспівали тільки те, що пам'ятали).

Помітно виділяються весняні хороводи та ігри хліборобського циклу, сповнені символіки сільськогосподарських робіт. Вони славлять родючу землю і працю на ній. Наслідкування в танках та іграх хліборобських рухів при оранці, сівбі, догляді за рослинами (хороводи «Мак», «Огірочки», «Льон», «Грушка») мало на меті сприяти трудареві й допомагати росту та дозріванню врожаю.

Тотемістично-анімістичні культи виявили тісний зв'язок із темою пробудження та розквіту природи, швидкого проростання сільськогосподарських злаків. Їх елементи часто наявні в групі ігрових, господарсько-вегетативних (рослинних) веснянок. Ці твори в минулому спираліся на імітування процесів сіяння та вирощування різних культур, що супроводжувалося магічними текстами (подібними до замовлянь) і мало сприяти швидкому проростанню злаків та родючості землі. Тепер ці твори виконуються у формі хороводу, який водиться по колу. Такою є веснянка «мак».

На Буковині її вперше записав у 1911 році К. Ластівка в Горошівцях Заставнівського району. Дослідник назвав її гаївкою, яку співають малі дівчата, сидячи «на мураві»:

Ой на горі лен, лен –
На долині мак, мак.
Просили свашенечки:
Мої любі соколечки,

Станьте оттак!¹⁷

Польові дослідження, які ми провели у регіоні, показали, що одним з найбільш поширених виявився сюжет «Мак». Тут вдалося записати два основні його типи – «Ой на горі лен» («Край долини мак») та «Горобчику, шпатку, шпатку» (Воробчику-шпатку, шпатку). Перший не знайшов значного поширення. Нам вдалося зафіксувати чотири його варіанти. Відмінність цих зразків полягає в рухах учасників дійства: у першому всі по команді беруться в боки, присідають, а в другому – прикладають руки до вух, очей, колун, на пояс і т. д. Ці варіанти прямо не відбивають процесів «росту» маку. А от мотиви варіантів із Вижниччини пов'язані із «дозріванням» рослин.

В обох випадках у наступному діалозі з'ясовуються виробничі процеси вирощування та збирання маку – «посіяли», «спололи», «зжали», «змолотили» (с. Берегомет), «сіют», «полот», «цвите», «відцвівси», «спіє», «трісут» (с. Виженка).

Натомість другий тип сюжету «Мак» («Горобчику, шпатку, шпатку») характеризується багатоманітними варіантами, що побутують у різних частинах краю – на Заставнівщині, Кельменеччині, Кіцманщині, Сокирянщині, Хотинщині, Новоселиччині. Базовим мотивом цих творів «життя» рослин. Характерно, що воно змальовується у формі гри: дівчата стають у коло і все, що співається в пісні про мак, наслідують рухами:

Воробчику-шпатку, шпатку,
Ци бував ти в садку, в садку,
Ци видав ти так:
Як воря на мак?¹⁸

Записав 1911 року в с. Горошівці Заставнівського району К. Ластівка. У наступних куплетах повідомляється про подальший виробничий процес, аж до визрівання та споживання маку. Варіантність розгортається у двох напрямках. По-перше, видозмінюється звертання до пташки. У більшості гаївок виступає заініціювання «Горобчику, пташку, пташку» (с. Слобода Новоселицького району). У варіанті із с. Лівинці (Кельменецького району) – «Горобчику, шпатку» або «Горобчику, спадку», у с. Олексіївка (Сокирянського району) – «Чижику, чижику». П. Руснак записав на Заставнівщині варіант «Воробчику, спадку».

Другий напрям варіювання – опис різноманітних дій, пов'язаних з вирощуванням та збором маку. В багатьох зразках вегетативний процес характеризується такими етапами: на мак «оре», мак «сіют», «поле», мак «росте», «цвите».

Велику групу складають веснянки про цвітіння та досягання огірочків. Зафіксовано варіанти цього твору: «Вогірочки-попіночки, завивайтеси» (с. Горошівці, записав К. Ластівка), «Огірочки-пупліночки вже завили-

¹³ Lastivka Kornilo. Vidirvani lystky [Torn leaves], Chernivtsi, 2018, 144 p. [In Ukrainian]

¹⁴ Lastivka K. "Pivnichnobukovynski gajivky" [North Bukovinsky hayivka], *Nasha kultura [Our culture]*, 1936, №7, P. 505–510 [In Ukrainian].

¹⁵ Lastivka K. "Narodni vesnianky I gajivky" [People's freaks and hayivka], *Ukrajinske slovo [Ukrainian word]*, 1972, Velykodne chyslo; Lastivka K. Symvolika ukrajinskyh vesnianok ta obrjadovyh horovodiv [Symbols of Ukrainian freckles and ritual round dances], *Ukrajinske slovo [Ukrainian word]*, 1963, 14–21 kvitnjia [In Ukrainian].

¹⁶ Lastivka K. "Stari j novi symvoly Velykodnia" [Old and new symbols of Easter], *Ukrajinske slovo [Ukrainian word]*, Paryz, 1971, 11–18 kvitnjia; Lastivka K. Starodavni osnovy velykodnijoi obrjadovosti [Ancient Foundations of Easter Rite], *Nash klych, Buenos-Ajires*, 1968, 17 kvitnjia; Lastivka K. "Ukrajinskij Velykden pid znakom spirali" [Ukrainian Easter under the sign of the spiral], *Ukrajinske slovo [Ukrainian word]*, 1964, 3 travnjia. [In Ukrainian].

¹⁷ Lastivka K. "Pivnichnobukovynski gajivky" [North Bukovinsky hayivka], *Nasha kultura [Our culture]*, 1936, №7, P. 509 [In Ukrainian].

¹⁸ Lastivka K. "Pivnichnobukovynski gajivky" [North Bukovinsky hayivka], *Nasha kultura [Our culture]*, 1936, №7, P. 508–509 [In Ukrainian].

си» (с. Чуньків, записав І. Джулинський)¹⁹, «Ой позичте, кумко, бочки» (с. Горішні Шерівці, записала О. Тимінська)²⁰, «Огірчики зелененькі, завивайтеся» (с. Черногузи, записано експедицією ІМФЕ, 1962 р. на Вижниччині)²¹, «Йа вгирочки в пуп'яночки, завивайтеся» (с. Пашківці, записав А. Яківчук)²². Усі записані варіанти характеризуються спільністю теми (змальовується паралельний порівняльний процес «завивання» огірочків та «женихання» хлопців і «віддавання» дівчат) та ключових мотивів: йде постійна настанова про одруження; «визичується» бочка.

У більшості творів аналізованої групи – любовні мотиви типу:

Вогірочки-попіночки, завивайтеся,
Ви молоді дівчаточка, віддавайтеся.
Вогірочки-попірочки, як си в'ють –
А молоді молодіці мід-горівку п'ють

Записав у Горошівцях на Заставнівщині К. Ластівка²³.

Еротичні мотиви у більшості варіантів з Буковини домінують, а це вказує на те, що такий матеріал перебував у репертуару головно молоді. Пісні цієї групи з Чернівецької області досить близькі в розкритті теми, хоча й відрізняються окремими предметними реаліями. Деякі з них мають істотніші відмінності у порівнянні з подібними записами інших збирачів.

Ігрові веснянки набули справжнього розквіту та найбільшого поширення на західноукраїнських землях. Багато їх і на Поділлі та в суміжній Буковині. Деякі, наприклад, «Мости», «Качур», побутують західніше. А от «Воротар» (або «Володар»), подібний до «Мостів», співається на всій території центральної, північної та західної частин України, отже, і на Поділлі, і на Буковині.

Фольклорист із Буковини К. Ластівка у праці «Північнобуковинські гаївки» наводить одразу два варіанти цього поширеного в краї твору²⁴. «Горошівський варіант» він записав сам. До нього дослідник подає такий коментар: «Дві дівчини, звані «воротарчиками», стоять проти себе, узявшись за руки. Всі інші стоять шнурочком перед «ворітьми». Співають на череміну воротарчики й дівчата, що просять, щоб їх випустили через ворота. По скінченні пісні дівчата, побравшись за руки, колом переходять попід руки воротарчиків, причім остання дівчина остається, як застав, біля воріт. Ігра продовжується, аж доки всі дівчата не перейдуть на бік воротарчиків»²⁵.

«Чуньківський варіант» списав 1929 року і надіслав на адресу К. Ластівки тамтешній парох о. Іван Джулинський. У його записі пан везе замість «Золотої зирняточка – крайнього дівчаточка» – «золотее горняточко – крайнее дитяточко», яке «а в сріблі, а в золоті бродит!»²⁶.

У другій половині ХХ століття варіанти цього твору фіксували тут відомі фольклористи Г. Дем'ян та А. Яківчук (у Заставнівському та Хотинському районах чернівецької області).

Походження веснянок групи «Воротар» можна віднести до княжих часів, коли будувались міста, церкви, йшли торги між князівствами. Тому, стоячи за валом рано, купці могли чекати (або й просити), коли відкриються ворота в місто (на ніч брама замикалась, а зі сходом сонця її відчиняли).

Досить поширеною на Буковині є ігрова гаївка любовно-шлюбної тематики «Зельман». Варіанти цієї пісні мають свої локальні назви: «Джельман», «Жельман», «Чильман».

Партеній Руснак присвятив цьому персонажу цілу збірку веснянок під назвою «Іде, їде Зельман...», у якій, як видно із малюнка, вміщеного відразу за передмовою, мова йде про орендаря церков Зельмана, котрий зачинив храм і десь поїхав, а люди не могли посвятити паски.

Цікаві три варіанти твору вмістив у своєму дослідженні К. Ластівка. До варіанту з Горошівців автор розвідки про північнобуковинські гаївки додав коментар про те, що одна група дівчат сидить на «мураві», а друга, Зельманові «свашки», стоять. Одна з гурта, що сидить, переходить на бік свашок. Гра триває, аж доки всі дівчата не перейдуть на бік Зельмана.

Варіант пісні «Зельман» з села Горошівці має цікаві локальні особливості, які відбивають певний період життя українського етносу. Священик І. Джулинський надіслав К. Ластівці відразу два зразки цього твору з Чунькова того ж Заставнівського району. У варіанті А вказується на те, що учасники дійства «з долу, з подолу», і дуже шанобливо ставляться до сватів: «Винязю, пинязю, кріло наш». У цьому творі житній і пшеничний хліб порівнюються з образом, з сонцем. У варіанті Б Зельман приїхав по «панунцю», свашки співають далі «на ячмінний», «на кукурудзяний», «на гречаний», «на мандибурянний» хліб, – аж доки не натраплять²⁷. Останній зразок не повний.

В окремих селах Буковини весняні пісні можуть бути присвячені однойменній грі – «перепелоньці», як, наприклад, у селі Веречанці на Заставнівщині. Подібною у функціональному плані до «Перепілки» є ігрова гаївка «Жучок». «А в нашого жучка, жучка та золота ручка, ручка» (с. Горошівці, записав К. Ластівка, який прокоментував цей варіант так: «Коли дівчина доходить до краю, тоді дівчата з другого кінця підбігають і творять продовження містка, аж доки не обійдуть доколя церкви»)»²⁸. Рух довкола церкви можна тлумачити як рух сонця.

Метою первісних творів такого типу було «пробудити» природу від зимового сну, накликати шум

¹⁹Lastivka K. "Pivnichnobukovynski gajivky" [North Bukovinsky hayivka], *Nasha kultura [Our culture]*, 1936, № 7, P. 508 [In Ukrainian].

²⁰Jashchenko L. I., ed. *Bukovynski narodni pisni [Bukovinsky folk songs]*, Kyiv, 1963, P. 36 [In Ukrainian].

²¹Ibidem, P. 34–35 [In Ukrainian].

²²Pisni Bukovyny / Zapys A. Jakivchuka, rozshyrovka not K. Smalja, Kyiv, Muzychna Ukrajina, 1990, P. 27–28 [In Ukrainian].

²³Lastivka K. "Pivnichnobukovynski gajivky" [North Bukovinsky hayivka], *Nasha kultura [Our culture]*, 1936, № 7, P. 508 [In Ukrainian].

²⁴Lastivka K. "Pivnichnobukovynski gajivky" [North Bukovinsky hayivka], *Nasha kultura [Our culture]*, 1936, № 7, P. 507 [In Ukrainian].

²⁵Ibidem, P. 506.

²⁶Ibidem, P. 506–507.

²⁷Ibidem, P. 510.

²⁸Ibidem, P. 507.

дерев, птахів, тварин, комах. Пізніше призначення таких текстів змінилося і вони набули побутового характеру. Сюжет «жучка» записували і Г. Дем'ян, і П. Руснак, і А. Яківчук, і автор цих рядків.

Цікавою з погляду побутування є гаївка «Білоданчик». Корнило Ластівка стверджував, що вона є чоловічим відповідником «Подоланочки». Л. Ященко, який вмістив варіант цього твору у збірнику «Буковинські народні пісні», додав до нього коментар, з якого довідуємося про те, що, співаючи пісню, дівчата рухами відтворюють все, про що співається. По закінченні вона вибирає з гурту іншу дівчину, і гра починається спочатку²⁹.

Зразок гаївки «Білоданчик» знаходимо і в «Русалці Дністровій», і в «Народних піснях Галицької й Угорської Русі, зібраних Я. Ф. Головацьким».

Висновки. Найпродуктивніші жанри весняно-обрядової поезії Буковини – веснянки та гаївки. Всім весняним пісням притаманні ліричність і розспівність. Досі збереглися архаїчні хорові пісні з іграми й танцями, в яких органічно поєднались слово, рух, мелодія. Заслугою К. Ластівки є те, що він зібрав до купи кілька десятків текстів і варіантів веснянок і гаївок Буковини з цікавими локальними особливостями і прокоментував їх у кількох народознавчих працях. У давнину люди намагалися вплинути на природу, заручитися підтримкою, щоб мати добрий урожай. Згодом твори втратили свій первісний зміст і набули більше естетичної вартості («Мак», «Огірочки» та ін.). У пізніших зразках прославлялися кохання, врода, молодість («Вербовая дощечка» та ін.), висміювались негативні риси («Зельман», «Чорнушка» та ін.). Ще одні перейшли сюди з інших жанрів.

Весняно-обрядова календарна поезія містить багато ліричних, ігрових та хороводних пісень – веснянок і гаївок, більшість з яких «омолодилися», збагатившись новими сюжетами, і перейшли до дитячого побуту, поповнивши найперше репертуар дівчаток.

Kostyk V. Northern Bukovyna spring songs and haivkas in Kornylo Lastivka's research. Objective. The paper deals with features existence and functioning of spring songs and haivkas in the national context of studying genres of the spring calendar ritual cycle.

Methods. The historical-typological method was applied in the paper in the process of working out the theoretical basis and the development of classification systems of genres and motives. The dynamics of the existence of calendar-ritual works was traced using a functional method. Using the statistical method helped to evaluate objectively the qualitative and quantitative indicators of genre diversity of the spring calendar ritual folklore of Bukovyna, to trace its dynamic processes. The aesthetic method reveals the artistic level of the analyzed works. Structural-semantic method

and that of reconstruction help to understand and, to some extent, reproduce the original meaning and purpose of archaic rituals and folk-poetic works devoted to them.

Scientific novelty. The study is the first attempt to solve topical issues of the dynamics of life, regional specificity of the genre structure, system of motives and poetics of the spring calendar ritual folklore of Bukovyna. The paper emphasizes that K. Lastivka was actually the first researcher of Bukovinian spring songs and haivkas (as opposed to P. Rusnak, who became the first competent recorder of these genres, and in 1910 he published a folk collection "Going, going Zelman, Ili Gaiki, Bukovinian-Russ round at Easter" with a short preface in Kolomyia). Here we present K. Lastivka's peculiar genre classification recorded in the studied area (in the villages of Horoshivtsi and Chunkiv of Zastavna district of Chernivtsi region), the works of spring calendar ritual folklore, as well as their quantitative and qualitative indices within one cycle have been analyzed. The semantics is revealed and an attempt is made to reconstruct the archaic relic phenomena of the spring calendar ritual and the calendar ritual poetry of Bukovyna in K. Lastivka's records and interpretation. An additional illustrative material of the article was the modern spring songs and haivkas of Bukovyna, collected by the author of this paper and, to some extent, for the first time introduced into scientific circulation. The pivotal concept of the paper is the constructive analysis of folklore phenomena from individual works to theoretical generalizations. The paper is the first to analyze interesting plots and variants of the works recorded in the Bukovyna region (their total number is more than 400 texts).

Conclusions. Based on the materials collected and commented by K. Lastivka, as well as the texts recorded during the last two or three decades and analyzed by the author of these paper, it is stated that the proposed research is the first holistic research of the spring-ritual folklore of Bukovyna in Ukrainian study of folklore, which concentrates on disclosing two aspects - regional specifics and changes that have taken place in the life and functioning of calendar songs in recent years.

Key words: spring song, haivka, calendar-ritual folklore, Bukovyna, plot, motive, Kornylo Lastivka, regional specifics, dynamics.

Kostyk Vasyl – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Автор близько 40 статей. Наукові інтереси: історія української фольклористики, жанри українського фольклору Буковини, літературне краєзнавство.

Kostyk Vasyl – candidate of Philological science, Associate Professor of the Department of Ukrainian Literature at Yuri Fedkovych Chernivtsi National University. The author has about 40 articles. Scientific interests: history of Ukrainian folklore, genres of Ukrainian folklore in Bukovyna, literary ethnography.

Received: 05.06.2018

Advance Access Published: August, 2018

© V. Kostyk, 2018

²⁹ Jashchenko L. I., ed. Bukovynski narodni pisni [Bukovynian folk songs], Kyiv, 1963, P. 33 [In Ukrainian].